

espeleòleg

Les campanyes a Alano i Peña Forca

Sima de lo Faito (-341 m)

Alguns mots arcaics

Bioespeleologia: *Troglocharinus variabilis*

Nova via a la grallera Gran del Corralot

El carst de Garraf

**Vulcanoespeleologia a les Açores:
Gruta das Torres (5.214 m / -179 m)**

1972-2002: trenta anys d'exploracions a la serra de Tendeñera. Qui en dóna més?

Alguns mots arcaics que designen cavitats en els parlars pallarès i ribagorçà

Ferran Alexandri

A les comarques dels dos Pallars i a la Ribagorça trobem una sèrie de topònims que contenen noms comuns amb els significats de 'cova' o 'avenc'. Designen, en general, qualsevol cavitat natural i, semànticament, són sinònims. A causa del seu ús limitat i poc freqüent o nul, a la resta del domini lingüístic, han quedat relegats, si no a l'oblit, com a antigalles o arcaïsmes. A la Ribagorça, i més abundantment als Pallars, i també alguna zona de la Noguera, com ara la conca de Meià¹, tocant al Pallars Jussà, s'hi trobem força coves i avencs coneguts amb uns noms prou singulars per la majoria d'espeleòlegs. Però els espeleòlegs, tot i que fan ús d'aquests mots perquè coneixen les coves que visiten o exploren, potser, el que desconeixen és el significat o l'origen de les paraules botet, querant, carau, carcau o caricau, que designen 'cavitats naturals' en aquesta zona de l'Alta Catalunya².

L'origen, la concreta etimologia d'aquests mots és degut a la conjunció de diversos fenòmens. Les serralades són sovint fronteres de comunicació i poden contribuir a frenar o a propagar canvis lingüístics i també a establir límits als parlars

dialectals, ja que separen o dificulten les relacions entre comunitats, o encara, poden aturar les invasions d'altres pobles. De vegades, també els rius coincideixen amb alguna frontera lingüística. Després, els factors històrics, partint del moment de la

romanització, quan arribà a la Península un llatí vulgaritzat. Però el fet històric decisiu, a les altes valls del Pallars i la Ribagorça, havia de ser el substrat: la influència que sobre el llatí tingué la llengua parlada pels pobles preromans, a la qual renunciaren amb el temps, però no pas sense contagiar el llatí après amb els seus usos fonètics i lèxics, i, sobretot, amb la toponímia. L'orografia poc accessible d'aquestes valls, amb les fronteres naturals del Montsec, el congost de Collegats, la serra de Sant Gervàs, la serra de Boumort i les altes muntanyes de la zona nord-oest, emmarcades pels cursos fluvials de la Noguera Ribagorçana, la Noguera Pallaresa, i el Segre mitjà, per força, havien de condicionar a la realització més lenta de la romanització. Com que la romanització, doncs, no hi fou total, hi subsistí un substrat bascoide fins al segle X o XI. Els pastors i camperols se serviren del basc, mentre que els més cultivats d'un romanç fruit de l'adulteració del llatí vulgar. El repartiment de terres o les contingències polítiques poden haver provocat disgregacions lingüístiques: els antics comtats de Pallars i Ribagorça es van emancipar dels comtes de Tolosa amb Ramon († 922), i al segle XI es va formar el Pallars Sobirà (amb l'alta Noguera Pallaresa), que passà als Cardona al segle XV i el Pallars Jussà (amb la vora esquerra de la Noguera Ribagorçana), que passà a la corona d'Aragó al segle XII. La Ribagorça, que comprèn les valls de l'Éssera, l'Isàvena i la Noguera Ribagorçana, encara que només la part oriental és de parla catalana, s'uní al Sobrarb, a Aragó (1037) i, a la fi, s'esdevingué la unió federal amb Catalunya. És també remarcable que a l'època medieval fou molt important l'acció catalanitzadora d'aquestes comarques, a causa de l'impuls del bisbat de la Seu d'Urgell, amb la incorporació de monestirs, fet que ajudà a formar-hi el català, amb repoblaments que condui-

M. Ubach en una de les sales del botet de Casa Rei.

rien a condicionar la fesomia dialectal. Els nuclis de població cristiana primitius s'hi concentraren, sense rebre cap o molt poca influència dels àrabs conqueridors. És sabut que sovint l'organització eclesiàstica també pot tenir conseqüències en l'àmbit de la llengua, perquè els límits diocesans, que respectaven antigues fronteres romanes, han coincidit de vegades amb un límit dialectal.

De botets i boters a Casa Rei i als Pirineus pallaresos

A la serra de Lleràs, en el lloc anomenat la Terreta, trobem les poblacions gairebé abandonades de Sapeira i Esplugafreda, pertanyents al municipi de Tremp (Pallars Jussà), just al costat de la comarca de la Ribagorça, a l'altura d'Areny de Noguera. Des d'Esplugafreda, avui deserta, mirant cap a orient hi veurem un cingle on hi ha un antic mas en ruïnes anomenat Casa Rei. En un senderol que surt de la vella casa en direcció al barranc d'Espluga-

freda, molt a prop, s'obre l'entrada d'una cova. Actualment la boca és molt petita, ja que a causa de les esllavissades del terreny hom hi ha col·locat un tub metàl·lic, que ve a ser com una gran canonada, a través de la qual s'accedeix a l'interior de la cavitat, l'entrada de la qual quedaria coberta de terra si no fos per aquesta obra. És el famós *botet de Casa Rei*, de 1.278 m de recorregut en conglomerats oligocens i que podem incloure a la llista de les cavitats més grans de Catalunya excavades en aquests materials. En el mateix sector i en idèntic terreny, al mig d'un torrent que baixa al vessant N. de la muntanya de Sant Cosme, a l'esquerra del barranc d'Esplugafreda, hi trobem el *botet de Rejums*³ o de Sant Cosme, un petit avenc constituït per una única galeria descendent de nou metres, inundada a la seva fi. I encara, al vessant dret d'Esplugafreda i per sota del cingle de Casa Rei hi trobem l'anomenat botet d'Esplugafreda, una cavitat de 20 m de recorregut, amb dues

bifurcacions, però amb predominí del sentit descendent fins que l'aigua l'inunda.

Tenim, doncs, a Catalunya, tres cavernes anomenades amb un nom comú estrany, el de *botet*, desconegut totalment en el seus sentits geològic i espeleològic. D'altra banda, l'origen i l'etimologia del mot en qüestió no resulten impossibles de desentrellar, ans tot el contrari, donen a conèixer un camp semàntic de considerable interès. A primera vista, *botet* en la major part del nostre domini lingüístic no té cap significat i el mot és totalment absent; però, en canvi, sí que és molt coneguda la paraula *botàs* i les seves variants *botera*, *boteral*, *botanal* i *botern* amb els sentits de 'saltant d'una resclosa', 'avinguda d'un corrent d'aigua' i, és clar, el verb *desbotar* amb el sentit de 'sobreeixir o descarregar-se de cop un líquid o qualsevol massa reclosa o continguda' (DECat, II, 164). Tots són mots formats a partir dels verbs comuns *botar* i *botir* amb

els sentits d' 'omplir-se' i 'saltar', i derivats de la seva arrel. Un *botàs* doncs, seria un 'cabal d'aigua corrent en moviment ràpid' (DCVB, 2, 617). A la Cerdanya s'hi observen alguns topònims: *el torrent del Botàs* (Naüja) o *el clot del Botàs* (Ger), que vol dir "una presa en un riu per recollir-hi aigua." (DECat, II, 165). La variant femenina *botera* és també molt popular en tot el domini, com a topònim sobretot; per exemple, a Sorpe, entre Esterri i la Vall d'Aran, hi ha *la font de la Botera*. Al poble veí de Borén el mot és definit com un 'forat de sortida d'aigua' (BDC, XX, 121). En canvi, a Lleida, Pla d'Urgell, Calasseit i Tamarit de Llitera, té el significat de 'gatonera, forat de la porta per passar-hi el gat'; a Ribera de Sió 'forat que es deixa a la paret d'una finca tocant a camí, per fer-hi entrar l'aigua quan plou'; a Benassal és un 'forat i conducte per on se'n va al barranc l'aigua de pluja dels carrers' (DCVB, 2, 619). *Boteral* a la Vallferrera apareix ja com una 'cascada d'aigua'

(BDC, XXIII, 279). Tots aquests significats, com es pot veure, tenen una certa relació amb l'espeleologia. El mateix mot *gatonera* és un terme molt emprat en l'argot espeleològic per designar passos estrets i arrodonits. La presència d'aigua, ja sigui en corrents ràpids o saltants, també és un fenomen més que evident del món subterrani. Per tant, totes aquestes definicions i usos ens són molt pròximes al nostre medi, i també, és clar, als botets de Casa Rei, de Rejums i d'Esplugafreda.

Però per conèixer el sentit dels botets de la serra de Lleràs ens cal encara recercar amb més profunditat. Coromines, novament, aportarà llum al problema, fruit de les enquestes que feia per tot Catalunya per recollir noms de lloc vius: "cap als Pirineus pallaresos és el masculí *boter* el que ha conservat sentit més uniforme i clar: a Llesui saben que un *botè* és una 'presa o peixera' (hi ha, p. ex., *el Boter de la Coma Maire*), a Enviny expliquen com a "peixera" el nom de *la font del Boterot*, mentre que a l'alta vall de Cabdella és més aviat el saltant que s'escapa d'un lloc així o fins d'un gros estany: a Cabdella es veu *lo Botè del Sallent* que salta des de Fiteró, i al costat del Pla de Sallente (...) baixa *el barranc del Botè de la Spada*; d'allà estant l'àrea del mot deu passar fins a la Ribagorçana, com sigui que fins a Orrit va a desaiugar el barranc dels *Boters de Rejums* (llevat que l'informant de Sapeira l'anomenava dels *Botets*, o almenys hi ha els Horts dels Botets, prop d'Esplugafreda), i sembla que és també el mateix barranc." (DECat, II, 165-166). De fet, el barranc del Botets (que és com figura en el mapa comarcal de l'ICC) va a parar a una altra fondalada o barranc anomenat *lo forat dels Botets*, just entre la serra de Codó i la solana del Graller, i que quedaria tancat per la serra de Gulp. És a dir: que de *boter* (*botè*) passem a *botet* i, no hi ha pas gaire diferència de pronunciació⁴. Doncs, vet-ho aquí: resulta que a

Sapeira en diuen *botet* de la forma masculina *boter*, provinent de la variant *botera* i de l'original *botàs*. Que a més, a Esplugafreda, hi ha un topònim que Coromines coneixia amb els *Horts dels Botets* i que, a més, hi hem d'afegir el del *forat dels Botets*. I el 1975 membres de l'ERE del CEC i de la SIE exploren i topografien el botet de Casa Rei i també el botet de Rejums i el botet d'Esplugafreda⁵. El nom comú que acompanya els noms propis d'aquestes cavitats és obvi que prové del mateix influx del parlar local: és molt probable que els habitants d'aleshores hi tinguessin alguna cosa a veure, ja que el barranc on se situa la cavitat l'anomenaven dels *Botets*. I és normal que a l'hora de posar nom a un avenc o una cova, si aquest no és ja conegut d'alguna forma, es pregunta a la gent de la zona el nom del lloc. El cas és que el nom de *botet* hi prosperà i aportà un gran interès en el terreny dialectal, fent encara avui dia que l'ús del mot es mantingui present o relativament viu, perquè la forma *botet* és exclusiva només d'aquesta zona, malgrat que no tingui un contingut semàntic estrictament espeleològic, tot i que hi guardi una còmoda relació. D'altra banda, si ens fixem en les característiques morfològiques del botet de Casa Rei, per exemple, en adonarem que s'ha de ser felinament *gatoner* per passar-hi cap endins, perquè la cova, en un principi, i avui encara, després del tub, comença amb un laminador estret, que indica la presència en un temps passat d'un corrent d'aigua ràpid, fet que s'adiu amb les definicions del forat en el sentit de 'gatonera', 'forat de sortida d'aigua', 'cabal d'aigua corrent', etc.

Existeix encara una altra cavitat al Pallars, fora de l'àrea d'influència d'Esplugafreda que, justament, és anomenada amb el nom de *boter*, tal i com és més corrent, segons l'aportació que en fa Mn. Faura i Sans (1911: 363) a partir d'unes excursions espeleològiques realitzades

FOTO: T. NUBIOLA

Davallant el primer pou del querant Petit de Paús.

durant l'any 1910, en què cataloga *la cova del Boter* (també coneguda com a *Boter de Pessonada*): "En el valle de Carreu, á 819 metros sobre el nivel del mar, y á unos cincuenta minutos de Pessonada, hay en los estratos de caliza-margosa-cretácica, una bofia o caverna de poco fondo, que tendrá de largo 14 metros." Però Faura la distingeix com a *bòfia*, que ja té un sentit concret, de dolina i, passa per alt un probable significat de *boter*.

Com a conclusió, no podem afirmar de cap manera que el mot *botet* sigui un sinònim de cova o avenc, en l'àmbit geològic del terme, en vista de les circumstàncies, sinó únicament una particu-

laritat lingüística, de caràcter paronímic, dels parlants de la zona, que manifesten una diferenciació en la pronunciació, i que, segurament, identifiquen un botet com un forat qualsevol, natural o artificial, per on hi surt l'aigua. Els trets essencials del pas de *botera*, *boter*, *botè* a *botet*, són únicament de tipus fonètic, que bé podria atribuir-se a una diferència del substrat: la romanització hauria estat amortida i s'hauria afavorit el substrat subjacent. És clar que això d'atribuir al substrat qualsevol diferència és sempre una manera fàcil de resoldre el problema; tanmateix n'és un índex versemblant, a falta d'altres proves més conclouents.

FOTO: T. NUBIOLA

El querant Petit de Paús: sala dels Enderrocs, a -35m.

QUERANT DE LA FONT BLANCA n° 2

Vilanova de Meià (la Noguera)

Topografia i dibuix: Ferran Alexandri
ERE-CEC 2000

Ja per acabar, el cas de *botet*, al meu veure, no té un significat de 'cova' o 'avenc', sinó que s'adiu amb els significats vius de *botàs*, *boter-a*, i, en tot cas, per influència dels espeleòlegs que topografiaren aquestes cavitats, avesats a batejar forats, la denominació de *botet* passaria a ser un fals sinònim de 'cavitat subterrània'. Diferent seria si tinguéssim catalogats una desena o una vintena de botets com a coves o avencs repartits per tot Catalunya, perquè aleshores podríem parlar en uns altres termes.

La força del quer: carants i querants; caraus, carcaus i caricaus

Al llarg de la serralada del Montsec de Rúbies, a la comarca de la Noguera, i a la zona del vessant S. (la limitació d'aquesta serra quedaria establerta a l'est pel Pas Nou, el barranc del riu Boix que passa per Vilanova de Meià, i a l'oest pel congost de Terradets) trobem un seguit d'avencs que reben la denominació de *querant*, i que designen una 'cavitat vertical' en aquesta àrea.

Prop de la cova de l'Aigua i en l'accident anomenat el Pas Nou, trobem el *querant de Pas Nou n° 1* (-18 m.d.) i el *querant de Pas Nou n° 2* (-45 m.d.). El *querant de Meià* (-13 m.d.; també conegut com l'avenc Pallarès), situat al puig de Meià, sota les ruïnes de l'antic castell, i el *querant de Savinal* (-22 m.d.), que es troba als prats de Savinal, al sud del lloc anomenat la roca dels Arcs⁶. El *querant Gran de Paús* (-76 m.d.) i el *querant Petit de Paús*⁷ (-107 m.d.) són cavitats molt conegudes des d'antic, ja que a prop de la boca del querant Petit, a uns 180 m al N. del querant Gran, hi ha una esplanada que antigament havia estat utilitzada com a carbonera. Al municipi de Vilanova, seguint la carretera que va al Pas Nou, per sobre de la font Blanca, trobem dos avencs més: el *querant de la font Blanca n° 1* (també anomenat avenc del Cingle) i el *querant de la font Blanca n° 2*⁸. El *querant dels Picalts* o *dels carrers*

de *Lluçars* (-27 m.d.) també és força conegut pels habitants de la zona, i es troba situat al serrat dels Picalts, al N. de Lluçars, cap al sud del Cogulló. El *querant del riu Merlé*, conegut també com l'avenc del Pic (-10 m) es troba a la confluència del riu Merlé i la carretera que va de Vilanova de Meià a Hostal Roig, es descobrí en construir-hi la carretera. També, el conegut forat del Diners, situat al pla de les Forques, al vessant S. de Rúbies, se'l coneix a la contrada com el *querant del pas de les Eugues*, com, de fet, així també són anomenats altres avencs, generalment petits, que es localitzen per aquests verals, tal i com m'indicà l'informant de Vilanova. No cal dir que totes aquestes cavitats són avencs amb pous verticals o bé rampes molt inclinades i esquerdes que menen cap a l'abisme. Tots estant situats a la vora de Vilanova de Meià i la seva conca fins al Pas Nou; per tant, l'ús del mot *querant* amb el sentit d' 'avenc', i no pas d'altres significats, es redueix només a aquesta zona de la Noguera, frontera amb el Pallars Jussà.

El mot *querant* però, no és un primitiu, sinó que és una variant i procedeix de la forma *carant*, que, com a arcaisme té un gran interès i s'estén per la major part dels Pallars i la Ribagorça, des del Montsec, alguns trossos adjacents del Segre mitjà, entorn de Cabó, i del curs mitjà de la Noguera Ribagorçana. El mot *carant* prové del sorotàptic KARANTO-, el qual també ha donat les formes *caranto* o *scaranto* en els parlars alpins del Vènet i el Trentí (DECat, II, 562). La primera documentació escrita del mot *carant* és de 1784, en l'afrontació de la Colta del Pago d'Estaís (DECat, II, 562). Al nord del Pallars Sobirà es troba en alguns topònims, però molt oblidat per la parla dels habitants. No obstant això, el mot és molt viu a la vall de Boí, malgrat que sigui en el sentit de 'escorranc amb què les pluges fan malbé el terreny': "lo barranc ha descarnat lo camp de trunfes: hi ha fotut uns *karans!*" (DECat,

II, 562). El seu significat fa referència a una canaleta pendent i rocosa per on salta l'aigua, "un corrent d'aigua molt pendent, en terra rocosa, o el llit sec d'un tal corrent d'aigua." (Coromines: 1970, 208). La seva pronúncia és /karán/, que es correspon a la grafia *carant*, i és pròpia de tota la conca de Tremp, i, segons les definicions dels pagesos que Coromines recollí, trobaríem força analogies: A Santa Engràcia és un "estimball que s'aixaragalla, una llau en petit;" a Gulp és "una allau que s'ha viatjat, que s'ho ha emportat tot l'aigua;" a Sant Esteve de la Sarga els carants "els fa l'aigua, són unes ensulsiades per on baixa l'aigua;" a Orcau és "una canal més fonda que un torrent, per la qual passa l'aigua;" a Montesquiú és un "saltador, penya d'on salta l'aigua" . (Coromines: 1970, 208), etc. Però a Fet apareix la forma *caranc* i s'entén com un "barranc petit" . (Ob. cit: 1970, 209). En tota la zona s'observa, a més, que el mot hi figura com a topònim: *el Carant de la Coma* (Hortonedà); *el barranc del Carant* i *el Carant dels Coloms* (Suterranya); *els Querants* (Sant Salvador de Toló); *el Carant de la Mora* (Figols), etc., on l'aspecte d'aquests indrets sol ser un barranc o un lloc esbarrancat, on fins i tot hi podem trobar alguna cavitat, com ara *les coves del Carantó* a Casterner de les Olles. Als Pallars Jussà el trobem amb el mateix sentit, en el topònim *el barranc dels Carants*, que va a parar al poble de Gulp. La variant femenina també té un ús com a nom propi de lloc, però amb un altre contingut semàntic; així tenim *la Caranta* (una roca dalt del Montsec de Rúbies), *les Carantes* (collada de la serra de Comiols), o *el Torm de la Caranta* (un penyal que hi ha a Llastarri); i encara *la serra de la Garanta* (amb l'alteració cap a g-) al N. d'Oliana. Però quan el mot s'estén per la conca de Meià canvia totalment el seu sentit i vol dir 'avenc', és a dir, una cavitat subterrània vertical⁹, i el trobem ja en la variant *querant* pronunciat /kerán/, a causa, òbviament, de la

ELS QUERANTS DE LA CONCA DE MEIÀ I EL MONTSEC

Primera denominació	Segona denominació
querant del Pas Nou nº1	-
querant del Pas Nou nº2	-
querant de Meià	avenc Pallarès
querant de Savinal	querant de Meià*
querant Gran de Paús	-
querant Petit de Paús	-
querant de Picalts	querant dels carrers de Lluçars
querant del riu Merlé	avenc del Pic
querant del pas de les Eugues	forat dels Diners
querant de la font Blanca nº 1	avenc del Cingle o querant 2 del Pas Nou
querant de la font Blanca nº 2	-

influència de *quer* 'roca, penyal', derivat de *CARIU, d'origen preromà, del cèltic *karr-* 'pedra, roca' o del basc (*h*)arri 'pedra' (DECat, VI, 927). Al meu parer, el canvi de sentit és comprensible perquè els avencs també són rocosos i esbar rancats i, precisament, els querants del Montsec, són cavitats que s'han format per esquerdes de despreniment. La gent de Vilanova de Meià i de Santa Maria, i d'altres poblacions de la conca tenen clar que els querants són avencs. Però cal dir que l'accepció com a 'avenc' és secundària, segons Coromines (1970: 212-214), tot i que el parentiu de *carant* amb *quer* és versemblant, però també hi hauria una clara identitat amb les formes del venetoil·liri *caranto*, *scaranto* (escampades per les províncies de Verona, Vicenza, Pàdua i Treviso), fet que fa que s'hagin d'identificar amb la forma catalana *carant*, perquè en ambdues llengües voldrien dir el mateix: 'barranquet rocós, xaragall'. No és d'estranyar, doncs, que Coromines (Ob. cit: 215) afirmi amb contundència que estem en presència d'una "preciosa romanalla dels 'Urnenfelder' o sorotaptés, de nissaga indoeuropea, que envaïren Catalunya abans del segle VII ab. de J. C., provinents directament d'Europa central. A la nostra terra, el mot ha sobreviscut només a la regió nord-oest, refugi i ciutatella de tots els arcaïsmes."

Pel que fa a altres noms de cavitats, esmentarem les formes *carcau* (*carau*) i *caricau*, que, tal

vegada, tinguin una certa influència o semblança amb la forma *carant* o *quer*, però que provenen d'una arrel ja plenament llatina i no preromana, com els noms comentats fins ara. El mot *carcau* (*carcavà(r)*) procedeix del llatí CACCABUS, que vol dir 'olla', però a Romadriu (Pallars) hi ha el topònim del barranc del Carcau, que fa referència a un avenc¹⁰ i pren aquest significat. Segons l'apreciació de García de Diego (1933, 353) caldria incloure en l'article de CACCABUS les formes del castellà *cárcavo* i *cárcava* 'cavitat on està el rodet del moli d'aigua'; en canvi, Meyer-Lübke identifica aquests mots com a procedents de l'àrab KARKAB, en el sentit de 'ventre'. Alcover (1934: 54-55), que ja entreveia la dificultat d'esbrinar l'etimologia d'aquest mot, afirma que convindria conèixer les principals variants de *cárcava* que es deuen trobar en els dialectes espanyols i, que en català hi ha recollides les següents: *carcabà* (Plana de Vic), *càcol* (Vall d'Àneu), *cacos* (Pont de Suert), *cacuèl* (Santa Coloma de Queralt), *cacau* (Val., Artà), *quicau* (Deyà), *quical* (Pollensa) i, en català antic encara es troba documentat *cacalt*. Fins i tot el mot s'extén fins a l'Alt Maestrat, on a Vilanova del Maestrat hi trobem una cavitat anomenada la cova del Turcatxo¹¹, on Coromines esmenta un exemple del parlar viu, on diuen que al Turcatxo "s'entre com si fóre un *karkáu*, perquè està molt catxo" (DECat, II, 568). N. Font i Sagué (1897: 315-316), en el seu catàleg espeleològic, en l'apartat

on cataloga els "llocs hont se sent remor d'aigua sota terra", fa referència, a Serradell, a la forma *carau*, variant suposo de *carcau* (si es que no es tracta d'algun error d'escriptura) on hauria caigut la *c-*, per causa d'algun fenomen de dissimilació, o bé per influència de *carant*; es tracta del carau de l'Os o de l'Home Mort, forat misteriós i portador d'una llegenda: "La tradició diu que en aquest forat hi caygué una noia

FOTO: F. ALEXANDRI

T. Nubiola travessant el prat de Savinal (Vilanova de Meià).

que portava caputxa: aquesta se féu en dos troços, y l'un sortí per la font de Serradell y l'altra per la font de Rivert.", encara que a Serradell no coneixen cap forat amb aquest nom i característiques¹². Després, el mot *carau* desapareix del domini lingüístic i geogràfic, ja que no he trobat cap altra mostra ni com a cavitat ni com a topònim.

La curiosa variant ribagorçana de *caricau* s'usa només en el sentit d' 'avenc' en ribagorçà, a Alins de Llitera, on trobem la *Sierra los Caricaus*, i a Bonansa, on al serrat del Putxó hi trobem el *caricau del Puso*, un

avenc de 30 metres de profunditat i, sembla ser, l'única cavitat que es coneix com a *caricau*. Afirmar Coromines (DECat, II, 568) que aquesta i pot ser deguda a contaminació d'una variant de *carant* o de *quer*. De nou la influència del *quer*. Car queda clar que la variant *caricau* és un 'abisme', o un 'forat molt fondo', que així es coneixeria a Bonansa, i que és sinònim al castellà 'sima'. Que l'ètim prové de *carcabà*: 'm.

recinte subterrani on està situat el rodet del molí d'aigua', i que així es diria a Ripoll, Bagà, Sant Feliu de P., a la Plana de Vic, Lluçanès, Pinós i Centelles (DCVB, 2, 1035). La pèrdua de mots, o els pocs exemples que trobem, es deu bé per la disminució de la població dels llocs on el mot era viu, bé perquè altres noms comuns, amb més parlants, esdevenen els preferits.

NOTES

1. Pel que fa a la conca de Meià cal dir que és una zona lingüística amb caràcters propis del pallarès, fet que fa que sigui un indret d'influència d'aquell parlar. Es destaca sentir els parlants de la conca utilitzar els imperfets en *-eva*, *-iva* de la 2ª i 3ª conjugació: *feva*, *feia*, *corriva*, *corria*; trets de la morfologia verbal que corresponen al pallarès.

2. Voldria fer referència a alguns treballs que s'han publicat en diversos mitjans espeleològics (i en d'altres) i que són una primera mostra en la recerca de la terminologia espeleològica o els topònims catalans d'aquest àmbit. V. Borràs (1982), Miñarro (1984), Trias (1985), Miret (1997), i l'acurada obra de Carles Domingo (1997).

3. Tradicionalment s'ha anomenat aquest avenc com el *botet de Rejums*, tot i que la grafia correcta és *Rejums*, com així ho demostra el topònim del barranc dels *Boters de Rejums*, tal i com el reporta Coromines al seu DECat, i que caldria esmenar en els catàlegs i inventaris espeleològics publicats.

4. En pallarès no és estranya la terminació d'aguts en /e/ oberta: *voltè*, *voltor*, *sal-tadè*, *saltant*; ni tampoc en ribagorçà: *txinè*, *gener*, *primè*, *primer*, etc. V. Veny, Joan. *Els parlars catalans* (1989) p.138 i p. 143.

5. L'estudi es publicà a *Espeleosie* 18 (1976): 73-81. Pel que fa a les altres dues cavitats vegeu les dades aportades per la SIE a: J. Borràs, J. M. Miñarro, F. Talavera. *Catàleg espeleològic de Catalunya* (1979), vol. 3, pp. 193-194.

6. Josep, àlies *Txaman*, pastor de Vilanova de Meià, em manifestà que aquest querant se'l coneix erròniament com el *querant de Meià*, i així ha estat classificat des de sempre en diverses publicacions. Com que es troba al lloc anomenat *Savinal*, un conjunt de prats de pastura per al ramat ovi i cabrum, els habitants de Vilanova l'anomenen *querant de Savinal*. El vertader *querant de Meià* és un avenc menys conegut, em deia, d'una fondària considerable, que es localitzaria per sota de l'antic castell al puig de Meià (on hi ha l'ermita de la Mare de Déu del Puig), al municipi de Vilanova. És gairebé

Obres citades

- ALCOVER, A.M. -MOLL, F de B. *Diccionari català-valencià-balear*. 10 vols. Palma de Mallorca: Moll, 195-1968. [DCVB]
- AADD. "Fitxer de cavitats." *Grallera* 2 (1987): 66-67
- AADD. "Monogràfic del Montsec." *Grallera* 3/4 (1988): 28-37.
- BORRÀS, J. "Assaig sobre la toponímia espeleològica de Catalunya." *Sota Terra* 3 (1982): 33-36.
- BORRÀS, J. / MIÑARRO, J. M. / TALAVERA, F. *Catàleg espeleològic de Catalunya*. (El Pallars Jussà) Vol 3. Barcelona: Poliglota, 1979.
- Butlletí del Diccionari de la Llengua Catalana* 16, 1 (1934): 54-55. [BDLC]
- COROMINES, Joan. *Diccionari etimològic i complementari de la llengua catalana*. 9 vols. Barcelona: Curial, 1981. [DECat]
- "Carant (scaranto), reliquia dels urnenfelder alpino-pirineus." *Estudis de toponímia catalana* 2. Barcelona: 1970.
- DOMINGO I FRANCÈS, C. *Els noms de les formes del relleu*. Barcelona: Institut Cartogràfic de Catalunya, 1997.
- ESCOLÀ, Oleguer. "Catàleg espeleològic del Montsec." *Espeleòleg* 11-12 (1970): 453-541.
- FAURA Y SANS, M. "Excursiones espeleològiques realizadas durante el año 1910 en la región catalana." *Boletín de la Real Sociedad Española de Historia Natural*. Tomo X (1911): 354-363.
- FONT Y SAGUÉ, N. "Catalech Espeleològic de Catalunya." *Butlletí del Centre Excursionista de Catalunya* 35 (1897): 315-316.
- GARCÍA DE DIEGO, V. "Notas etimológicas." *Revista de Filología Española* 20 (1933): 353-362.
- MIÑARRO, Josep M. "Topònims espeleològics catalans." *Espeleosie* 27 (1984): 11-16.
- MIRET I PÉREZ, F. "Toponímia espeleològica. Recull dels noms genèrics de cavitat a Catalunya." *Cavernes* 24 (1997): 95-112.
- TRIAS, Miquel. "Glossari de terminologia espeleològica i càrstica." *Endins* 10-11 (1985): 71-76.
- SIE. "Botet de Casa Rei (Sapeira-Lleida)." *Espeleosie* 18 (1976): 73-81.
- SIE. "Un nou -100 a Catalunya, el querant de Paús (La Noguera)." *Espeleosie* 33 (1998): 90-91.
- VENY, Joan. *Els parlars catalans*. 8ª ed. (Biblioteca Raixa,128). Palma de Mallorca: Moll, 1989.

segur que es tracta de l'avenc Pallarès (-13 m.d.), que fou explorat per primera vegada per R. Viñas (ERE) l'abril del 1965 (v. *Espeleòleg* 11-12 (1970): 490).

7. Actualment l'espeleometria d'aquest avenc ha augmentat, ja que fins fa relativament poc la seva màxima profunditat era de -35 m amb 57 m de recorregut, però amb els treballs de la SIE, que han desobstruït un petit pas, l'any 1996 aconseguiren superar l'antic desnivell i arribaren a -107 m de profunditat, i a 140 m de recorregut total. V. *Espeleosie* 33 (1998): 90-91.

8. El querant de la font Blanca (que classifco com a nª1) és una colossal esquerda de despeniment que es troba enmig d'una canal. Forma una galeria amb diversos ressals, de la qual i des del punt més baix hi segueixen una successió de pous. Existeix una topografia d'aquest avenc feta per J. Ullastre el 1969, publicada a la revista *Grallera* 2 (1987):66-67 i també al monogràfic del Montsec de *Grallera* 3/4 (1988): 35, on també l'anomena, aquesta publicació, avenc del Cingle o querant 2 del Pas Nou. Ara bé, 40 m més amunt hi ha una altra esquerda molt embossada per alzines i galzerans on vaig localitzar un petit avenc inexplorat de 8 m.d. i que anomeno *querant de la font Blanca nª 2*.

9. Llevat de Cabó, que en allà entenen el *querant* com un saltant d'aigua, però més aviat que surti d'un vessant de la muntanya". V. Coromines: 1970, 208.

10. Ara per ara, encara no he pogut localitzar aquest avenc del barranc del Carcau, ni amb quin nom se'l coneix.

11. Per a més informació sobre aquesta cavitat i la seva localització és interessant veure l'article d'A. Ferro a *Espeleosie* 22 (1978): 22-26.

12. La dada sobre la desconexió del forat l'aporta el *Catàleg espeleològic de Catalunya*, tot i que al·ludeix a la possibilitat que la cavitat esmentada per Font i Sagué hagi estat inventariada modernament amb un altre nom. Tot pot ser, però el fet que l'il·lustre espeleòleg esmentés el carau de l'Os és perquè en la seva època els pastors o camperols de la zona el devien anomenar així, sobretot si era tan conegut per la llegenda de "la Caputxeta", i que, amb el temps, la tradició, el nom i probablement el mateix forat, restarien en l'oblit.